

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Термін «герменевтика» має різні трактування. Наприклад, герменевтикою називають мистецтво інтерпретації (тлумачення) текстів. Під текстами розуміють будь-які літературні твори: художні, історичні, філософські, релігійні та інші.

Нас більш інтересує підход до герменевтики як професійного призначення — пошуку і реалізації сенсу правової норми, вивчення проблеми множинності сенсів, здійснювані на основі граматичного, стилістичного, предметного аналізів.

Мета юридичної герменевтики полягає в тому, щоб не просто з'ясувати сенс норми, але і перекласти цей сенс мовою конкретніших висловів, наближених до практичних ситуацій настільки, щоб не виникало сумнівів в їх відповідності до тлумаченої норми і тим самим полегшувалося б її застосування.

В рамках дослідження, проведеного в даній статті, будуть зроблені кроки до розуміння значення таких категорій, як інформація та її співвідношення з комерційною таємницею.

Ще в минулому сторіччі часто приходилося чути, що найдорожчим і затребуваним ресурсом у XXI столітті буде інформація. В останні роки ця колиш футуристична теза з вражаючою швидкістю не тільки втілюється в економічних відносинах, а й знаходить висвітлення в прагненні багатьох економічно розвинутих країн змінити умови правової охорони баз даних, створених нетворчою працею, — найбільш цінних масивів інформації [1, 5].

Інформація є однією з найбільш складних природних і філософських категорій. Фактично до осмислення її як фундаментальної природної сутності людство прийшло тільки в середині XX століття. До цього термін «інформація» характеризував тільки процеси, що відбуваються в суспільстві [2, 131].

Інформація здобуває небаченого значення, змінюється її роль у житті суспільства і держави, у політиці і праві. Йде процес створення глобального інформаційного співтовариства [3, 12].

У сучасному суспільстві інформація відіграє вирішальну роль, а інформаційні ресурси стають в один ряд з найважливішими ресурсами держави — природними, трудовими, фінансовими та іншими, що становлять його потенціал [4, 6]. Вважається установленою виключна значимість інформації в сучасних соціально-економічних процесах [5, 28].

Разом з тим саме поняття інформації оцінюється вченими з різних сторін.

Інформація розглядається як породження інтелекту, що має різні форми матеріального і нематеріального вираження.

Деякі вчені співвідносять поняття «інформація» і «знання».

Інформація є базовою складовою знання. Знання, у свою чергу, накопичується і передається у формі інтелектуального продукту [6, 32]. Іншими словами,

знання на відміну від інформації являє собою збільшуваний, самозростаючий ресурс, у тому числі й у результаті інформаційних процесів [7, 6].

Інші вчені підкреслюють властивості інформації як товару. Інформація набуває основних рис товару — особливого різновиду, якості якого (споживча вартість, відчуження у формі купівлі-продажу тощо) проявляються поза залежністю від кількості витраченої на її вироблення розумової праці [8, 215]. Інформацію виділяють також як об'єкт міжнародного торговельного обороту. При цьому відзначається, що інформація може бути об'єктом міжнародного торговельного обороту як складова частина результатів інтелектуальної діяльності [9, 136].

О. А. Городов відзначає, що зміст поняття «інформація» відрізняється складністю, багатоплановістю і неоднозначністю; воно привнесено в юридичну науку, будучи освоєним та пристосованим до потреб математики, кібернетики, теорії зв'язку, філософії, соціології, психології, біології і ряду інших галузей знання, що використовують спеціальний категоріальний апарат і виділяють ті сторони й ознаки інформації, що сполучені з предметною сферою цих наук [10, 72].

Поняття інформації визначається вченими по-різному.

На сьогоднішній день існує кілька сотень варіантів визначення сутності терміна «інформація» [11, 15]. Під інформацією розуміються будь-які знання, відомості або дані про що-небудь або про кого-небудь, що об'єктивно існують, десь зберігаються або кудись передаються незалежно від місця, форми і формату їхнього надання. Інформація — феномен, що відрізняється від майна, речі за своєю фізичною суттю. Інформація і результати інтелектуальної праці є нематеріальними об'єктами, але вони завжди виявляються в якій-небудь об'єктивній формі, як правило, фізично зафіксованій на матеріальному носії [12, 68].

Згідно зі ст.1 Закону України «Про інформацію» [13] під інформацією для цілей цього Закону розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Насамперед для з'ясування поняття комерційної таємниці слід визначити її родову належність, тобто співвіднести її з більш загальними категоріями, тим самим визначити місце комерційної таємниці серед правових категорій.

Вчені по-різному вирішують питання, до якого виду інформації належить комерційна таємниця.

Деякі вчені вважають комерційну таємницю різновидом професійної таємниці. При цьому професійну таємницю визначають як певний комплекс конфіденційної інформації, у тому числі і тієї, що становить комерційну таємницю, яку за умови її нерозголошення отримує особа в результаті своєї професійної діяльності [14, 62].

Вважаємо таку думку помилковою, оскільки, на наш погляд, професійна таємниця — матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та в зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних та інших органів. Тому не можна ототожнювати професійну таємницю та комерційну таємницю.

Виходячи з назви, комерційна таємниця є видом таємниці.

Таємниця — один з найважливіших інститутів, що визначають співвідношення інтересів особистості, суспільства і держави, приватного і публічного начала права, підстави і межі втручання держави в недержавну сферу, ступінь інформаційної захищеності [15, 124].

У навчальній літературі підкреслюється два ключових аспекти поняття «таємниця». По-перше, таємниця виявляється в якомусь знанні певних відомостей, під якими можуть розумітися як фактичні обставини, так і суб'єктивні навички (досвід). По-друге, таємниця завжди існує щодо певної особи (групи осіб) доти, поки ця особа (група осіб) не придбає яким-небудь способом відомості, що становлять її зміст [16, 551–552].

За підрахунками деяких учених, у сучасному законодавстві (на основі аналізу більше 90 законів) сьогодні згадується більше 30 видів таємниць, що виступають у вигляді прямих обмежень при реалізації інформаційних прав і свобод. Якщо проаналізувати підзаконні нормативні правові акти, то перелік таємниць буде поповнений і становитиме вже більше 40 видів таємниць [17, 32].

За визначенням В. Даля, таємниця — усе приховане, невідоме [18, 386]. Сучасне визначення таємниці дає А. А. Фат'янов, на думку якого, в самому широкому її тлумаченні таємниця — це сфера об'єктивної реальності, схована від нашого сприйняття або розуміння [19, 5].

Для визначення належності комерційної таємниці до певного виду інформації слід звернутися до Закону України «Про інформацію».

Згідно з ч. 2 ст. 28 Закону України «Про інформацію» за режимом доступу до інформації (передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації) інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Частина 1 ст. 30 Закону зазначає, що інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на конфіденційну та таємну.

Виходячи з етимологічного походження словосполучення «комерційна таємниця», логічно було б віднести комерційну таємницю до таємної інформації. Однак аналіз ст. 30 зазначеного Закону приводить до інших висновків.

У Законі зазначено, що до таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Відповідно до ч. 7 ст. 30 Закону порядок обігу таємної інформації та її захисту визначається відповідними державними органами за умови додержання вимог, встановлених цим Законом. Оскільки порядок обігу комерційної таємниці та її захисту визначається суб'єктом господарювання, а не державним органом, слід дійти висновку, що згідно із Законом «Про інформацію» комерційна таємниця не є різновидом таємної інформації у тому змісті цього поняття, яке зазначено в Законі.

Комерційну таємницю слід вважати видом конфіденційної інформації, яка визначена в ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» як відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних

або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Дещо інакше визначається поняття конфіденційної інформації, наприклад, у Великобританії. Відповідно до законодавства Великобританії, конфіденційною є будь-яка інформація, що невідома широкому колу осіб і передається при обставинах, що накладають на одержувачів інформації зобов'язання по дотриманню її конфіденційності (або при виражених умовах конфіденційності) [20, 140].

У науковій літературі конфіденційна інформація класифікується різним чином. Так, В. А. Коломієць класифікує інформацію обмеженого доступу за чотирма інформаційними напрямками, що відповідають об'єктам цивільного права: таємниця приватного життя громадян, службова таємниця, комерційна таємниця, державна таємниця [21, 9]. В. Михайлов здійснив класифікацію таємниць на три основні групи: таємниця приватного життя, комерційна таємниця, державна таємниця [22, 5]. На думку С. І. Семилетова, конфіденційна інформація (обмеженого доступу) поділяється на: а) службову інформацію; б) інформацію про комерційну і службову таємницю (у тому числі усі види професійної таємниці і ноу-хау); в) інформацію про громадян (персональні дані) [23, 74]. В. Н. Лопатін вважає, що конфіденційна інформація має містити в собі такі об'єкти: комерційну таємницю, банківську таємницю; професійну таємницю; персональні дані; службову таємницю [24, 86].

Незважаючи на різні критерії і види, запропоновані класифікації поєднує те, що комерційна таємниця виділена в окремий вид, що означає визнання вченими, незважаючи на розбіжності в поглядах, самостійності категорії комерційної таємниці.

Разом з тим, іноді в літературі ототожнюються поняття «конфіденційна інформація» і «комерційна таємниця».

Так, затверджується, що конфіденційна інформація або відомості, що складають комерційну таємницю підприємства, — це відомості, що не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, розголошення або передача яких третім особам, витік можуть завдати шкоди інтересам даного підприємства або безпеці працівників [25, 212].

Не заперечуючи значимості самого визначення комерційної таємниці, не можна погодитися з ототожненням комерційної таємниці і конфіденційної інформації.

Нерідко зустрічається в літературі і надмірно широке розуміння комерційної таємниці, до змісту якої включається конфіденційна інформація.

Так, відзначається, що розвиток ринкових відносин в Україні, зміна форм власності, розвиток підприємництва, посилення конкуренції призвело до появи таких понять, як ділова інформація, службова таємниця, секрет виробництва, торговельний секрет, нерозкрита інформація «ноу-хау», конфіденційна інформація, що умовно можна об'єднати найбільш уживаним у законодавстві терміном — «комерційна таємниця» [26, 39–40]. Поряд з терміном «комерційна

таємниця» широко використовуються такі терміни, як «секрет виробництва», «ноу-хау», «торговельні секрети», «конфіденційна інформація» тощо. Хоча кожний з названих термінів має властивий лише йому відтінок і застосовується звичайно в досить визначеній ситуації, усі вони позначають у сутності те саме поняття, що у ЦК РФ одержало найменування комерційної і службової таємниці [27, 38].

Уявляється, що незважаючи на заявлену умовність визначення терміна «комерційна таємниця» та інші застереження в зазначеному розумінні, з цією позицією навряд чи можна погодитися, оскільки не конфіденційна інформація є різновидом комерційної таємниці, а, навпаки, комерційну таємницю слід розглядати як різновид конфіденційної інформації.

Отже, стосовно комерційної таємниці загальним (родовим) поняттям є інформація, менш загальним поняттям — інформація з обмеженим доступом, а видовим поняттям є конфіденційна інформація, основною характеристикою якої є конфіденційність. Оскільки комерційна таємниця є видом конфіденційної інформації, їй також властива конфіденційність.

Конфіденційність розуміється як запобігання можливості використання інформації особами, які не мають до неї відношення [28, 63]. На думку О. О. Підпригора, інформація визнається конфіденційною саме тому, що вона є об'єктом виключного володіння, користування і розпорядження конкретної особи [29, 22–23]. У літературі вказується, що суттєвим проявом недосконалості інформаційного законодавства є відсутність чітких законодавчих критеріїв для визначення конфіденційної інформації, порядку та умов віднесення інформації до конфіденційної. Такі прогалини ускладнюють користування правом на інформацію [30, 38].

Деякі вчені вважають, що конфіденційною інформацією може бути будь-яка інформація, що відноситься до діяльності фірми, є небажаною для розкриття невизначеному колу осіб і може бути використана в небажаних для фірми аспектах [31, 100–101].

Це звужене розуміння конфіденційної інформації викликає заперечення, оскільки при цьому не враховується, що мати таку інформацію можуть не тільки юридичні особи, а й фізичні особи — суб'єкти підприємництва.

Поряд з поняттям конфіденційної інформації ученими використовуються й інші терміни. Зокрема, О. О. Підпригора вважає доцільним вживання терміна «нерозкрита інформація». Це технічна, комерційна, організаційна та будь-яка інша інформація, здатна підвищити ефективність виробництва чи будь-якої іншої доцільної суспільно корисної діяльності [32, 124]. Такої ж думки дотримується А. Селиванов [33, 3–4].

На думку деяких учених, підприємницька, комерційна таємниця — це управлінська, виробнича, науково-технічна, фінансова, економічна, торговельна й інша документована інформація, що використовується для досягнення цілей підприємницької діяльності (одержання прибутку, запобігання збитку й упущеної вигоди, одержання добросовісної переваги над конкурентами), що підприємець відносить до конфіденційної.

У цьому визначенні як однозначні вживаються поняття підприємницької і комерційної таємниці, а також, власне кажучи, зрівнюються поняття конфіденційної інформації і комерційної таємниці, з чим не можна погодитися.

Закон України «Про інформацію» не визначає види конфіденційної інформації, що викликає труднощі при визначенні родової належності комерційної таємниці. Тому не можна погодитися з думкою вчених, які вважають, що чинним законодавством визначені три категорії інформації з обмеженим доступом: інформація, що становить банківську таємницю; інформація, що містить комерційну таємницю; конфіденційна інформація [34, 633–634].

Більш вдалим вважаємо вирішення цього питання в Законі РФ «Про інформацію, інформатизацію та захист інформації» [35], відповідно до якого до конфіденційної інформації належать: персональні дані, відомості, що становлять таємницю листування, телефонних переговорів, поштових відправлень, телеграфних або інших повідомлень; відомості, що становлять таємницю слідства і судочинства; відомості, пов'язані з професійною діяльністю; відомості про сутність винаходу, корисної моделі або промислового зразка до офіційної публікації інформації про них; комерційна і службова таємниця.

Щоб уникнути різного тлумачення належності комерційної таємниці до певного виду інформації, слід в Законі України «Про інформацію» вказати види конфіденційної інформації, у тому числі комерційну таємницю.

У результаті дослідження комерційної таємниці як виду інформації та її наукових і законодавчих визначень можна дійти таких висновків.

Поняття комерційної таємниці слід розглядати і визначати у зв'язку з більш загальною категорією інформації і менш загальною категорією конфіденційної інформації.

За критерієм правового режиму комерційну таємницю слід віднести до конфіденційної інформації, що, у свою чергу, за критерієм режиму доступу є видом інформації з обмеженим доступом. Таким чином, комерційна таємниця — це вид конфіденційної інформації і різновид інформації з обмеженим доступом.

Комерційній таємниці цілком властиві всі ознаки інформації як і разом з тим притаманні специфічні ознаки, що відрізняють її від інших видів і різновидів інформації.

Література

1. Вайшпурс А. Современность и перспективы правовой охраны баз данных в России, США и Европейском Союзе / А. Вайшпурс // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2003. — № 11. — С. 5–20.
2. Мельник Л. Г. Економіка підприємства: Конспект лекцій : навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Карпіщева. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. — 412 с.
3. «Четвертая власть» и международное право // Международное публичное и частное право. — 2002. — № 4. — С. 12–13.
4. Кошляов В. А. Информационное право : учеб. пособие / В. А. Кошляов. — М. : Юристъ, 1997. — 472 с.
5. Зусев Г. Ю. Информационные основы трансформации современной экономики / Г. Ю. Зусев // Экономика и право. — 2002. — № 1. — С. 28–33.

6. Копейкин Г. К. Психологические аспекты информационной безопасности организации / Г. К. Копейкин, П. А. Лапина // Защита информации. Конфидент. — 2003. — № 3. — С. 32–35.
7. Ушапков В. А. Становление информационной системы: ценностные характеристики / В. А. Ушапков // Проблемы современной экономики. — 2002. — № 3–4. — С. 5–12.
8. Костецька Т. А. Особливості формування національних інформаційних відносин та перспективи розвитку інформаційного законодавства / Т. А. Костецька // Правова держава. — 2002. — Вип. 12. — С. 209–219.
9. Тыпель А. Курс международного торгового права / А. Тыпель, Я. Фушк, В. Хвалей. — 2-е изд. — Минск : Амалфея, 2000. — 704 с.
10. Городов О. А. Информация как объект гражданских прав / О. А. Городов // Правоведение. — 2001. — № 5. — С. 72–83.
11. Общая парадигма защиты информации / П. И. Орлов, И. А. Громыко, В. В. Посов [и др.] // Защита информации. Конфидент. — 2003. — № 1. — С. 14–17.
12. Семилетов С. И. Информация как особый нематериальный объект права / С. И. Семилетов // Государство и право. — 2000. — № 5. — С. 67–74.
13. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
14. Кротюк В. Правові аспекти банківської таємниці / В. Кротюк, А. Іоффе // Право України. — 1998. — № 12. — С. 62–66.
15. Папченко П. П. Институт тайны: правоохрнительные аспекты / П. П. Папченко // Государство и право. — 1998. — № 8. — С. 124–125.
16. Предпринимательское право Российской Федерации / отв. ред.: Е. П. Губин, П. Г. Лахно. — М. : Юристъ, 2004. — 1001 с.
17. Лопатип В. Н. Правовая охрана и защита права на тайну / В. Н. Лопатип // Юридический мир. — 1999. — № 4. — С. 32–36; № 5–6. — С. 42–50; № 7. — С. 34–42.
18. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. IV. — М. : Рус. яз., 1991. — 683 с.
19. Фатьянов А. А. Тайна как социальное и правовое явление. Ее виды / А. А. Фатьянов // Государство и право. — 1998. — № 6. — С. 5–14.
20. Роцип А. П. Защита коммерческой тайны и благоприятные условия для предпринимательства / А. П. Роцип // ЭКО. — 1993. — № 6. — С. 139–143.
21. Коломиец А. В. Коммерческая тайна в гражданском праве Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 — «Гражданское право и процесс» / А. В. Коломиец. — М., 1999. — 20 с.
22. Михайлов В. Право на тайну / В. Михайлов // Закон. — 1998. — № 2. — С. 3–8.
23. Семилетов С. И. Информация как особый нематериальный объект права / С. И. Семилетов // Государство и право. — 2000. — № 5. — С. 67–74.
24. Лопатип В. П. Правовая охрана и защита служебной тайны / В. П. Лопатип // Государство и право. — 2000. — № 6. — С. 85–91.
25. Основы договорных отношений в экономическом пространстве СНГ / под ред. М. Б. Виржакова. — М. ; СПб. : ФИЛИНЪ-ОЛБИС, 1997. — 768 с.
26. Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика. Т. 3. Промышленная собственность / под общ. ред. А. Д. Святоцкого. — К. : Ін Юре, 1999. — 672 с.
27. Журиленко Т. И. Правовой режим коммерческой тайны и ноу-хау / Т. И. Журиленко, О. И. Котова // Юрист. — 2000. — № 3. — С. 37–42.
28. Крылов В. В. Расследование преступлений в сфере информации / В. В. Крылов. — М. : Городец, 1998. — 264 с.
29. Підпригора О. О. Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / О. О. Підпригора. — Х., 1999. — 34 с.
30. Субота П. Конфіденційна інформація, що є власністю держави: вид інформації з обмеженим доступом чи засіб обмеження доступу до відкритої інформації? / Н. Субота // Юридичний журнал. — 2003. — № 9. — С. 37–40.
31. Караваев А. А. Конфиденциальность как средство безопасности / А. А. Караваев, О. В. Солнышкова // Директор. — 1994. — № 10–11. — С. 99–108.
32. Право інтелектуальної власності України / за ред. О. А. Підпригори, О. О. Підпригори. — К. : Юріпком Інтер, 1998. — 334 с.
33. Селіванов А. Як законодавчо захистити права суб'єктів господарювання та чесних на конфіденційну (перозкриту) інформацію / А. Селіванов // Підприємство, господарство і право. — 2002. — № 3. — С. 3–4.

34. Правові основи підприємницької діяльності / за ред. В. І. Шакуна, П. В. Мельника, В. М. Поповича. — К. : Правові джерела, 1997. — 780 с.
35. Об информации, информатизации и защите информации : Закон РФ от 20 февр. 1995 г. № 24-ФЗ // Собрание законодательства РФ. — 1995. — № 8. — Ст. 609.

Анотація

Сляднева Г. О. Співвідношення категорій інформації та комерційної таємниці. — Стаття.

У рамках даної статті зроблено кроки до розуміння значення таких категорій, як інформація та її співвідношення з комерційною таємницею. Під інформацією розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та павколишньому природному середовищі.

Пасамперед для з'ясування поняття комерційної таємниці слід визначити її родову належність, тобто співвіднести її з більш загальними категоріями, тим самим визначити місце комерційної таємниці серед правових категорій. Комерційній таємниці цілком властиві всі ознаки інформації, проте, разом з тим, їй притаманні специфічні ознаки, що відрізняють її від інших видів і різновидів інформації.

Ключові слова: комерційна таємниця, інформація, суб'єкт підприємництва, методи захисту, юридична відповідальність.

Summary

Slydneva H. O. The Correlation Between Categories of Information and Commercial Secret. — Article.

The actual thesis is devoted to the development of the proposals on economic legislation which regulates commercial secret of economic subjects in Ukraine.

The author defines a commercial secret as the commercially valuable confidential information, which is guarded by the economic subject and the access to which is limited with the purpose of the guarding of rights and legal interests of its owner from wrongful access to it, disclosure or usage. The bases of legal regulation of the commercial secret of economic subjects is generalized in the thesis. The concept of the right of economic subject to commercial secret is understood. The author justifies, that the legal regime of commercial secret should ensure a combination of the private interests of economic subjects and public interests, that causes of usage both private-law, and public regulation in this sphere. The methods of protection and guarding of the right to commercial secret are generalized. The kinds of the legal responsibility for violations of law to a commercial secret are determined. The recommendations on perfecting legal regulation of a commercial secret of economic subjects in Ukraine are suggested.

Keywords: commercial secret, information, economic subjects, methods of a protection, legal responsibility.

УДК 346.2:35.072.2

Д. В. Лічак

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ»

Поняття державна підтримка суб'єктів господарювання є досить широким та містким. Воно включає в себе ряд складових, що є окремими правовими явищами. Але при цьому визначення поняття державної підтримки є дуже важливим, оскільки без розуміння його суті не можливо перейти до вивчення змісту окремих засобів державної підтримки.

© Д. В. Лічак, 2009